

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
וירא
מרחשון ה'תשפ"ג ב'של"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

הקדשת השיעור להצלחת הרב ישורון צדוק יצ"ו והרב שילה יגאלי יצ"ו, וקריאה שלא לבטל את ההוראות קבע ליד מהרי"ץ, לצורך הפצת השיעורים, אלא אדרבה להוסיף עשר מעלות בקודש.

המשך משיעור קודם על ענין ברכת הקאת, ודיניו לגבי ערלה ושביעית ותרומ"ע. האם בזמן אברהם אבינו וחכמינו ז"ל כבר היה ידוע צמח הקאת, וכיצד הוא התפשט בארץ תימן מן הדרום למרכז. סוג מתוק של קאת הגדל באתיופיה. מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה.

המשך משיעור קודם בענין החילוק בין מסורת הכתיבה האשכנזית לספרדית. דף אחד שנמצא מכת"ק של החכם השלם ר"י צרפתי זצ"ל על מעלת הכתיבה הספרדית והתימנית.

המשך ההשגות משיעור קודם על מה שפקפק בספר גדרי המועדים על כשרות האתרוג התימני, אודות תחילת ההתיישבות היהודית בתימן, ומסקנא לדינא.

ויב"ע משיחיה, רומז ליונתן בן עוזיאל שלא רצה לגלות את הקץ שהיה ידוע לו. שני מעשים, אחד מסטרא דקדושה ואחד מסטרא דמסאבותא, על אנשים שידעו את הקץ ומתו בטרם שהספיקו לגלותו.

שורש תקנת ובא לציון, ורמז קץ משיח.

הבהרת דברים בנוגע לפעילויות הפרטיות והציבוריות של מרן שליט"א.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 666

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב ישורון בן משה צדוק הי"ו מבית שמש,
להצלחת בנו בר המצוה אברהם הי"ו.
ב"ה השתתפנו שם בשמחה, וכבר אמרנו שם כי ב"ה הוא מבני עליה וכו',
יה"ר שגם בנו ימשיך בדרכו דרך הקודש, לעלות ולהצליח בתורה ויר"ש ובכל
העניינים. אבי"ר.

בשם רחמן.

בכדי שלא תהיה אי הבנה, נקדים לומר כי השיעור היה צריך להתחיל בשעה 8:15, אבל היה לי עיכוב הכרחי בבית, וכבר מאוחר. כל עכבה לטובה. אבל בעז"ה מכאן ואילך השיעור צריך להיות בשעה 8:00-8:15, שבני הרה"ג משה שליט"א יפתח אז.

הקדשת השיעור להצלחת הרב ישורון צדוק יצ"ו והרב שילה יגאלי יצ"ו, וקריאה שלא לבטל את ההוראות קבע ליד מהרי"ץ, לצורך הפצת השיעורים, אלא אדרבה להוסיף עשר מעלות בקודש.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב ישורון בן משה צדוק הי"ו מבית שמש, להצלחת בנו בר המצוה אברהם הי"ו. ב"ה השתתפנו שם בשמחה, וכבר אמרנו שם כי ב"ה הוא מבני עליה וכו', יה"ר שגם בנו ימשיך בדרכו דרך הקודש, לעלות ולהצליח בתורה ויר"ש ובכל העניינים. אכ"י"ר. כמו כן השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב ישראל מאיר חדר הי"ו, להצלחת המשב"ק לשעבר הרב שילה יגאלי הי"ו. אינני רוצה להאריך בנושא, ואולי בסוף השיעור אדבר יותר בהרחבה, ואז ג"כ בקצרה אך לא באריכות, מה שנוגע לגופו של ענין.

כי פשוט יש לי בקשה, כיון שבעיקבות הדברים שדיברנו [בשבוע שעבר בסוף השיעור] הרבה ביטלו את ההוראות קבע, אבל למעשה סוכם לאחר מכן כי הרב שילה ימשיך את השיעורים, זהו הדבר היחיד שהוא ממשיך, כל הדברים האחרים הוא לא ממשיך, אבל את השיעורים, ההקלטה וההדפסה, בשיתוף גם עם בני הרב שאול נר"ו, זה הדבר היחיד שהוא ממשיך, וההוראות קבע של המנויים זה בעצם מיועד לשיעורים, נמצא אם כן מבחינה זאת שהביטול הוא לא במקומו. ההיפך, אם זה יעצור ח"ו או יצמצם את השיעורים, זה לא כדאי.

לכן אני מבקש מכל אלה שביטלו, שיחזירו את ההו"ק, ולא רק זה אלא שאפילו יוסיפו. ומי שאין לו אפשרות, שישפיע על אנשים אחרים, קרוביו וידידיו וכו', שיעשו גם הם הוראת קבע. למעשה, בסה"כ מדפיסים כ-280 חוברות של השיעורים, 180 זה למנויים ו-100 מחולק חנם כאן בביהמ"ד פעולת צדיק כל שבת, ולבחורי

ישיבות וכו'. אז אם תהיה ח"ו ירידה בהוראות קבע, ממילא תהיה ירידה חלילה גם בהדפסה. חושבני כי למעשה צריך הרבה יותר להפיץ את השיעור למאות ולאלפים, ואדרבה לחלק זאת בחנם, כפי שמקובל אצל רבים אחרים. אבל בגלל המצב עד היום, זה נעשה רק למנויים. לכן אני מבקש מכולם, שיחזירו את ההו"ק, ואדרבה, יוסיפו כהנה וכהנה.

זאת זכות גדולה ועצומה, של הרבצת תורה ברבים. יש בחוברת הזאת הרבה סייעתא דשמיא. זאת זכות של הרב שילה, מה שהוא עשה. היו אי הבנות, ולצערי גם בתקשורת הגדילו ועשו מכך מטעמים, עשו מכך פרשנות, כל מיני דברים. כמוכן שהדבר אינו לרוחנו, אבל מה שכן, המסקנא לעת עתה היא כפי שאמרנו, שהוא נשאר אך ורק בתפקיד של עריכת השיעורים והפצתם. בעז"ה בסוף השיעור אנחנו נפרט יותר.

שאלה מהקהל: ומה עם הקובץ דברי חפץ? תשובת מרן שליט"א: זאת עוד שאלה. נראה בהמשך הזמן. ימים ידברו.

המשך משיעור קודם על ענין ברכת הקאת, ודיניו לגבי ערלה ושביעית ותרומ"ע. האם בזמן אברהם אבינו וחכמינו ז"ל כבר היה ידוע צמח הקאת, וכיצד הוא התפשט בארץ תימן מן הדרום למרכז. סוג מתוק של קאת הגדל באתיופיה. מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה.

בסוף פרשת השבוע [וירא] קראנו את פרשת העקידה, וישבם אברהם בבקר ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו, ויבקע עצי ע"ה וגו' [בראשית כ"ב, ג'].

עצי עולה היינו, עצים הכשרים לקרבן. ישנן הלכות בזה, מה מותר ומה אסור.

דיברנו בשיעור הקודם בעניין הקאת, אשר בעבר היה נפוץ רק אצל התימנים, אבל כיום הוא כבר נפוץ אצל רבים, הוא קיבל פירסום, כי נודעו התועלות והמעלות שיש בו, אבל בש"ס ובפוסקים הוא לא נידון, לא הכירו כנראה, ועכ"פ לא הזכירו את העץ הזה, ולפי השמועה גם בתימן זהו דבר שנהיה רק במאות

בכל אופן, הקאת אינו מוזכר. עכ"פ לכאורה. ברם, לפני שנים רבות שמעתי מזקן אחד, כי הדבר כן מוזכר כאן [בפרשת העקידה], בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל, בפסוק זיקח עצי עולה. זאת השערה, אבל יכול להיות שזהו דבר נכון.

כתוב שם בתרגום, וְקָטַע קִיסִין דְּקִיתָא וְתֵאֱנִתָּא וְדִקְלָא, דְּחִזְיִין לְעֵלְתָא. 'קיתא' זהו הקאת. ותאנה ודקל. כך מוזכר בתרגום המיוחס ליונתן. מה זה ה'קיתא'? לא מובא בשום מקום. על כן מבינים כי זהו הקאת.

ישנה גירסא, 'דזיתא', אבל זאת כנראה טעות. כי אדרבה, כתוב במשנה במסכת תמיד [פרק שני משנה ג'] כל העצים כשרין למערכה, חוץ משל זית ושל גפן. עצי הזית והגפן, אסור להשתמש בהם להקריב ע"ג המזבח, והגמרא שם אומרת שני טעמים, או משום דקטרי, או משום ישוב ארץ ישראל. בעצי הזית והגפן ישנם הרבה קשרים, הם לא נשרפים בקלות, ולכן הם מעלים עשן, וזהו אינו כבוד בית המקדש והמזבח. או משום שהזיתים והגפנים משמשים לשמן ויין, ואם ישתמשו בהם להקריב, שעל ידי זה הם יתמעטו. משום ישוב ארץ ישראל. א"כ, הגירסא 'זיתא' אינה יכול להיות, והגירסא הנכונה היא 'קידא'.

למה אברהם אבינו לקח דוקא את שלושת הדברים הללו, קאת ותאנה ודקל? הדבר לא התפרש.

ישנו מקור נוסף, ולפיו הדבר מוזכר בגמרא. ישנו ספר בשם המרגלית, זהו פירוש המלים הקשות במדרש הגדול, והנה בפרשת מקץ הביא בעל מדרה"ג את הגמ' במסכת ברכות [דף נ"ז ע"ב] לגבי עניין החלומות. כתוב שם בגמ', אמר רבי זירא, קרא, קורא, קירא, קניא, כולו מעלו לחלמא. לגבי כל הדברים, יודעים בודאי מה הם. יותר קל. גם לגבי 'קניא', רש"י מפרש כי זהו קנה, דהיינו קנה סוף. אבל ראיתי בספר המרגלית, בכת"י, כי זהו הקאת. נמצא לפי דבריו, שהקאת כבר מוזכר בגמרא. אבל אח"כ ראיתי כת"י אחר, ובו לא כתוב 'קאת', אלא 'אֶלְקָצַב', אלו הקנים. וכ"ה בס' המרגלית

שנים האחרונות. כך לפי מה שאומרים. מ"מ בכל הספרים, הוא לא מוזכר, אין לכך זכר. זהו אינו הדבר היחיד. ישנם הרבה דברים שהתחדשו בעולם, כגון שוקולד, שהוא לא היה מפורסם וידוע כלל. זה בא ופשט בכל העולם לפני 300 שנה מארצות המזרח, כגון יפן וסין. באירופה ואפילו בארץ ישראל וסביבותיה, לא הכירו לשעבר את כל עניין השוקולד, ומאז התחילו לדון הפוסקים מהי ברכתו וכו'. אפילו הערק, ייך שרוף, זהו דבר שלא היה בעולם. לא דנו בכך בספרים. בזמנו [שיעור מוצש"ק כי תשא התשפ"ב] הבאנו שאחרי גירוש ספרד, הקב"ה הביא את הרעיון הזה לעולם. תפוחי זהב, קלמנטינות וכו', ואפילו תפוחי אדמה, או טמאטס, מה שנקרא כיום עגבניות – וישנם כאלה שאינם רוצים לומר את המלה הזאת ואכמ"ל – זהו ג"כ דבר חדש.

על לימונים אם היו בימי קדם, יש טענות ומענות. אבל כבר הבאנו והסברנו בס"ד [שיעור מוצש"ק חיי שרה, ויצא, וישלח, ראה התשפ"א] שהיה, וזאת על פי מה שהם נזכרים בס' בן סירא וברמב"ם הלכות דעות, שהם נקראים בלשון הקודש מלוחים. ונפק"מ לשמיטה.

וכן טאבאק, הטוטון, ישנם כאלה האומרים שזה בא מאמריקה, כאשר גילו את אמריקה ראו שישנם שם דברים אשר לא היו בארצות אירופה, ושאר מקומות.

הדבר אינו כ"כ פשוט, כי את הדברים האלה הם אומרים לפי מה שיודעים, אם לא מוזכר אזי חושבים שזה לא היה קיים, אבל אני מצאתי בס"ד בכתב יד ישן, כי מה שנאמר לגבי ישמעאל [בראשית כ"א, ט"ז] וְתִשְׁלַח אֶת הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים, זהו עץ הטאבאק. הבאתי זאת בנפלאות מתורתך שם, אשר עודנו בכתובים. א"כ זה כן היה. אולי השתמשו בזה אז לדברים אחרים, וכאשר הקב"ה – בדור שהוא רצה – נתן לאנשים את הבינה דרך נוספת להשתמש בכך, ולהפיק מזה דברים אשר בדורות הקודמים לא עשו. כך מסתבר. זהו כפי שכתוב לגבי הטאבאק, ששולט עליו ס"מ, זהו 'תחת אחד השיחים'. וכו'.

שנדפס מקרוב בס' שערי שלמה. א"כ אולי זאת נוסחא משובשת. בקיצור, ישנם מקורות לא ברורים, ואולי הדבר כך.

הסיבה שאני אומר את כל זה, מפני שהראשון אשר דן בנושא הזה, מבחינה הלכתית, זהו מהרי"ץ זיע"א בעניין מהי הברכה שלו. לפני מהרי"ץ, לא מצאנו אף אחד שדיבר על כך. אבל מצד שני, העלינו דבר פליאה, עמדנו על כך בבארות יצחק ועל פסקי מהרי"ץ, חלק ה', הלכות ברכת הפירות דף ר"ג, כי מהרי"ץ מדבר על קאת, אשר שונה ממה שידוע לנו. מהרי"ץ כותב במפורש – בשני מקומות הוא מדבר על כך, בשו"ת פעולת צדיק חלק שני ובחלק שלישי – בזה"ל, נשאלתי מאין סמכו העולם לברך שהכל, על אותן עלי עץ שקורין להם קא"ת, שנוהגין כשרוצים לשתות מים, ללעוס מאלו העלים ולמצוץ אותם כדי להמתיק שתיית המים.

יכל עובר ישום וישרוק. להמתיק שתיית המים? דהיינו, טעם המים אצלם אינו כ"כ טוב, ורוצים שעל ידי הקאת הם יומתקו. מה פתאום? אין דבר כזה. חוץ מזה, הם לא מתוקים בכלל. אדרבה מרים.

וגם במקום אחר [הובא שם בדף רמ"ט] מהרי"ץ כותב כך, ראיתי להזכיר כאן דבר פשוט ונהוג בהמון, כשרוצין לשתות מים, אוכלין תחילה עלים של עץ הנקרא קא"ת, כדי להמתיק שתיית המים. וצ"ע כיצד לברך עליו, דהרי אינו אוכל העיקר תחילה – דהיינו המים – ולפטור הקא"ת. המים הם העיקר, ואתה מתחיל עם הקאת, א"כ מה נברך? מסקנתו היא לברך שהכל, והסברנו זאת שם.

אבל לכאורה, מה קרה? ואיך זה נשתנה?

שיערתי בס"ד, כי בזמן מהרי"ץ היה מין קאת אחר, לא מה שאנחנו מכירים. אמנם בעצם זהו קצת פלא, להגיד שבזמן מהרי"ץ – לפני 250 שנה – היה להם קאת מסוג אחר. ברם מצד שני, מצאתי לכך ראיה, אולי כבר 150 שנה לפני מהרי"ץ, שמדבר על כך רבי יוסף בן ישראל, הוא קשור למשפחת מהר"ש שבזי

זיע"א, יש לו שירה שבה הוא מדבר על הקאת, והוא אותו קאת הזה שאנחנו מכירים. וזה 150 שנה לפני מהרי"ץ, א"כ דבר זה יתכן.

הבאתי זאת בקונטרס עצי עולה [עמ' י"ג], ובשו"ת עולת יצחק ח"ג וסימן רמ"ט, דף תקכ"ב, הוא משבח בשירתו את הקאת, וכותב בזה"ל, גִּצְיֵן אֶלְקָאָת – הענפים שלקאת – מִן עֵדְנָאן, צִפָּאָת אֶפְנָאן, יסלי כאטר אלמכרוב. דהיינו, הוא נעים התענוגים, מרגיע ומשמח את הרוח שלנדכא. אם ח"ו אדם מדוכא, זה נותן לו שמחה. זהו הקאת שמכירים.

אמנם האמת היא שישנם כמה סוגים, אבל ישנו גם סוג כזה. ישנם כאלה המשמחים, וישנם כאלה בדיוק ההיפך. ישנם עוד כמה סוגים. אלה המגדלים את הקאת, מומחים ויודעים להבחין בין המינים. אבל, זהו אחד מהם, שהוא מרגיע את הנדכא'.

לפי מהרי"ץ, זה לא משהו המשפיע על הנפש, אלא רק דבר הממתיק את המים בסה"כ. זאת כמו 'סוכריה'.

אבל נתברר לי בס"ד, ומצאתי סייעתא לכך, כי מפני שמהרי"ץ היה בעיר צנעא, שזהו במרכז תימן, ואילו המשורר הזה, רבי יוסף בן ישראל, היה בדרום תימן. א"כ כנראה, שאצלם היה סוג קאת אחר, ואצל מהרי"ץ היה סוג קאת אחר. שהרי הוא היה יותר ותיק ממנו. מר כי אתריה, ומר כי אתריה.

ומצאתי לכך ראיה בס"ד. ישנה שירה מפורסמת של מהר"ש שִׁבְזִי, המתחילה במלים 'אלקאת ואלקהוה יסאלוני'. עיי' מ"ש אודותיה בס"ד בקונטרס שירת יצחק אות ט"ז דף רמ"ח. הוא מדבר שם על כמה דברים, ומתוך הדברים עצמם אפשר להוכיח שהוא לא מדבר על הקאת שמהרי"ץ דיבר עליו, אלא על קאת אחר, שהוא כפי שאנחנו מכירים, מה שנפוץ היום.

במלים אחרות, צריך לומר כי בסופו של דבר גם בצנעא שכחו ממנו, עזבו את הקאת ההוא, והשתמשו בקאת שלדרום. אבל רואים, שהוא מדבר על קאת אחר. הוא כותב שם, גִּבְלֵ צֶבֶר סוּפְנִי. דהיינו, אני שוכן בהר צבור. 'הר צֶבֶר',

זה במחוז שרעב. משמע, שבמרכז תימן וצפונה, לא מכירים זאת, הוא לא נפוץ שם.

אבל האמת היא, שהוא מסיים מפורש הפוך וכותב בסוף, וארץ אֶלְיָמָן אלכל יערפוני. בארץ תימן, מכירים אותי כולם.

א"כ אחת מן השתים. או אולי כאן הוא מדייק, רק 'מכירים אותי', אבל לא משתמשים בי. אצלם זהו שימוש אחר, לא בשביל מסיבה. למשל אצל מהרי"ץ, לא יושבים במסיבה על הקאת. או שהכוונה כפי שאמרנו בשיעור קודם לגבי עניין החטה, כי 'ימן' זהו החלק הדרומי של תימן.

לשמחתי הרבה, ידידנו הרב צביאל כהן הי"ו אמר לי, לאחר ששמע את השיעור הקודם, כי הוא שאל ובירר ממישהו באתיופיה, והוא אמר לו כי אכן אצלם באתיופיה ישנו מין – אסור להביאו לארץ ישראל, לא מרשים – שהוא מתוק. כידוע אתיופיה, היא ארץ חֶבֶשׂ לשעבר, היא באפריקה וסמוכה אחרי ארץ תימן מצד שמאל. ידוע שהאתיופים הביאו לארץ מין קאת אדום שהוא חזק יותר מהקאת התימני, אך יש בארצם עוד מין קאת, שאותו אוסרים השלטונות להכניס ארצה.

א"כ או שהמדובר בדברי מהרי"ץ הוא על המין המתוק הזה, או משהו הדומה לכך, ובכל אופן ישנו כבר בסיס לדבר הזה.

כל זה, רק בכדי להבין על מה מדברים. שלא יגידו – כפי שישנה טענה – כי המדובר על קאת אחר, וממילא אולי נפק"מ לגבי הסוג שאנחנו מכירים. כפי שאמרתי אז, ישנם כאלה הטוענים, שצריכים לחייב את זה בערלה ובתרומות ומעשרות ובשביעית, ושברכתו בורא פרי העץ. אבל הדבר לא נראה לי. כי נכון שמדברים על סוג קאת אחר, אבל מבחינת הנקודה הזאת, שזה אינו פרי, לא נפקא מינה. מהרי"ץ דיבר על סוג מסויים, אבל הסברא שזהו דבר טפל, ולכל היותר אפשר לדמותו למוצץ קנים מתוקים, דהיינו קני סוכר, זה בודאי נשאר.

במלים אחרות, המסקנא נשארה שלא נוהג בקאת שמיטה, לא נוהג בזה קדושת שביעית,

זה ליד תעיו. הוא מדבר ומציין, היכן קאת זה גדל. אם כן משמע, שהוא לא היה נפוץ.

לגבי 'צבר', ידוע לנו כי הוא בסביבת העיר תעיו. הדבר בעצם מפורש בספר קורא הדורות [דף קצ"ח], הוא מזכיר זאת שם, כי ישנו איזה סיפור על מהר"ש שבזי – המעשה של בת הרב – בזה"ל, בזמן ההוא היה גוי אחד עשיר ביותר, יושב בהר צבר. לפי מה שמוכר וידוע לי, זהו 'הר צבר'. בנדפס לא ניקדו שם את המלה הזאת, אבל עשו נקודה על האות צאד"י, שאם כן נראה שזה מתבטא כמו 'דבור'. א"כ לא ברור, האם זה אותו הדבר, או שזהו שם אחר. אינני יודע.

בכל אופן, בספר קורא הדורות המשיך וכתב על הר זה כך, הוא רחוק מהעיר תעיו, כמו שני מילין. תעיו, זהו מקום מושבו המפורסם של מהר"ש שבזי, והוא אומר ששם זה גודל. למה אתה צריך להגיד, היכן הוא גודל? אלא כנראה, להורות כי המדובר הוא על המין מסויים הזה.

מהרש"ש כותב בהמשך השירה – אקרא בפניכם רק את התרגום, לא את המלים במקורם – אני מפאר את כל המסיבות, אני כל מסיבה מפאר, אני הדר המסיבות.

אבל ההוכחה הכי עיקרית, היא כדלקמן. שם הוא עושה כעין ויכוח בן קהווה [דהיינו קפה] לבין קאת, מה עדיף יותר? הקהווה אומרת – אולי כאן צריך לקרוא את המקור בל' ערבי, ואח"כ נסביר – אלשאם וְחַד אֶלְרוֹס בִּי מוֹלַע, אֶלְסַנְדָּ וְאִיצָא אֶלְהֵנָּד יוֹצֵלוֹנִי. 'שאם', היינו סוריה וארץ ישראל. זה נקרא 'בלאד אלשאם'. 'וְחַד רוֹס' – עד העיר רומא, בארץ איטליה – 'בי מולע' – רגילים בי. 'אלסנד' – זאת ארץ סין, 'אלהנד' – זה הודו. 'יוצלוני' – יובילוני. כך הקהווה אומרת. והקאת אומר, תַּחֲפִי אֶלְמֶדֶן, מִן תַּחַד תַּעֲזֵא אֶלְא אָב. זה בתימן.

א"כ הנה, הוא כותב היכן זה והיכן זה. הקהווה היא מצויה בהרבה ארצות, סוריה עד רומא, הודו עד סין. אבל הקאת, רק בתימן. אבל גם שם לא בכל המקומות, רק 'תעיו עד אב'. הכל

אפשר לסחור בזה. וכמדומני כי כך גם נתקבל להלכה ולמעשה בזמנינו אצל כל אלה המתעסקים בזה, כי הם לא נוהגים בזה ערלה, בעיקבות מה שכתבנו בס"ד בקונטרס עצי עולה. ערלה בודאי שלא נהגו בזה. וכן תרו"מ. וברכתו שהכל, כי זה לא פרי. זאת המסקנא להלכה ולמעשה.

שאלה מהקהל: הרב אמר שישנה בעיא בזמירה שלו.

תשובת מרן שליט"א: נכון. טוב שהזכרת זאת. כתבנו גם את זאת בקונטרס עצי עולה ובשו"ת הנז"ל. אסור לזמור אותו, בצורה מקצועית – לא בצורה שיתן תועלת לעץ – אלא בצורה פשוטה, בלי לדייק. זהו הדבר היחידי.

הערה מהקהל: הדבר הוא קל וחומר, כי הקאת של מהרי"ץ היה מתוק ובכל זאת מהרי"ץ לא החשיב אותו פרי.

תשובת מרן שליט"א: יפה. טוב מאד. זאת סברא נכוחה. צריך להוסיף את זה. כי גם שם הם לעסו אותו. כנראה האתיופים לא לועסים אותו. חזקנו זאת, שישנו דבר כזה, אבל יכול להיות שבעצם ישנו עוד דבר נוסף. או שהאתיופים השתמשו בזה בצורה אחרת, לא כפי שבתימן. אלו דברים, אשר בהחלט יכולים להיות.

העיקר הוא, שהתעלומה נפתרה.

*

ליתר שאת, ביקשתי מהרב צביאל הנז"ל להעלות את הדברים על הכתב, וביחד ניסחנו את העניין כדלקמן.

יש באתיופיה מין קאת נוסף, שאינו מצוי כאן בארץ ישראל, והוא מתוק. השלטונות כאן לא מרשים להביאו, והמביאו עובר על החוק. כי מחשיבים אותו לסם, הוא חזק מאד, מְשַׁכֵּר וכו'. ידוע שיש ארצות שהשלטונות אוסרים להכניס אפילו את הקאת הידוע והרגיל.

הקאת המתוק, צורתו שונה. עליו גדולים יותר, ועגולים יותר. מניחים אותם בתוך מים עם דבש בשמש, למשך שבועיים, לאחר מכן מסננים אותם ושותים את המים, וזה מועיל לבריאות,

הוא תרופה לעמוד השדרה, ומנקה את כל הגוף ממחלות כגון סִכָּרַת וכו' ע"כ. וברוך יהיה.

שאלה מהקהל: וכי מוכרח לפרש מה שכתב מהרי"ץ שממתיק הקאת את המים שזה כפשוטו מתוק, אולי הכוונה רק שמתקן את הטעם שלהם, כמו שכתוב בגמ' שבת לגבי הַלְמִי, וכתבו התוספות שהשמן ממתק את המלח? אם כן אף בנדון דידן כוונת מהרי"ץ שמפחית את מרירות המים.

תשובת מרן שליט"א: אה"נ. יתכן. אבל עכ"פ גם זה לא ידוע בקאת הנהוג. כי הוא איננו מיועד לצורך המים, אלא בהיפך המים בגלל הקאת שמייבש את הפה.

המשך משיעור קודם בענין החילוק בין מסורת הכתיבה האשכנזית לספרדית. דף אחד שנמצא מכת"ק של החכם השלם ר"י צרפתי זצ"ל על מעלת הכתיבה הספרדית והתימנית.

דיברנו בס"ד בשיעור הקודם, על עניין המסורת. אם מדברים על מסורת האתרוג, כפי שאמרתי אז, בודאי שידינו על העליונה.

עניין שמירת המסורת, בכל התחומים והעניינים, המסורת שלנו היא חזקה מדור לדור, יותר מכל עם ישראל. נראה שהקב"ה נתן לנו את התפקיד הזה, לשמור על המסורת הקדומה והשרשית. הוא גם נתן לנו את האפשרויות לכך, למרות שהדבר לא קרה לבד מעצמו, זהו אינו דבר טבעי, אלא היה צריך לשמור עליו היטב. אם מהרי"ץ זיע"א לא היה, הכל היה נעלם ח"ו. חלק מהתורה, היה נשכח חלילה. היו משתנים דברים רבים. לא היה מחזיק. היה צורך להיאבק על כך, ולהשתדל בזה. אבל בכל אופן, זאת היא התוצאה.

אחד הדברים שאמרנו, הוא לגבי עניין כתיבת האותיות, כי למרות שהכתב שלאשכנזים נראה יותר אומנותי, ולכן ישנם כאלה החושבים שהוא העיקרי. זכורני כי אחד מגדולי האשכנזים בדורנו אמר לאברך ספרדי, אתה יכול לכתוב את הכתב שלנו כי הוא לפי הבית יוסף, שהרי הב"י הביא את ספר ברוך שאמר, נמצא שהכתב שלאשכנזים הוא הכתב הכי

המקום והסביבה, השפיעה עליהם. זהו כפי שהמקום משפיע גם על המבטא ועיין שיעור מוצש"ק עקב התשע"ז, כך הוא משפיע גם על צורת הכתיבה.

זהו חידוש גדול. כנראה באירופה הגויים פיתחו מאז ומקדם את אמנות הכתב והציוור, ממילא גם היהודים שם נמשכו אחרי זה. מדהים.

אך צורת הכתב הזה של טלטולה – ידועה יותר בשם טוליטולה, זאת היא העיר טולדו, אשר בארץ ספרד, משם מקור משפחת טולידאנו כידוע – לא נשתנה כלל. כי ידענו וקיבלנו מאבותינו נאמנה, שיושבי טליטלה לא עלו לבנין בית שני, ומחרבן בית ראשון נשארו שם, באופן שלא שינו את הכתב מהיום ההוא. והדעת נוטה שהוא הכתב האמיתי, כי נמצאה בשלמות הצורה בההשוואה ההתייחסות אלה ואלה, עד שלא נמצא כמותם בכל העולם.

הדבר ידוע, לגבי אנשי טוליטולה. עניין זה מובא למשל בספר סדר היום, וגם מהרי"ץ זיע"א כותב זאת [בעץ חיים ח"א דף ל"ח ע"ב], במגילת תימן המיוחסת למהרי"ץ, כי הם לא עלו לבית שני. כפי שאבותינו מתימן, לא עלו בבית שני. הם חיברו ושלחו לארץ ישראל, את נוסח ברכת 'אמת ויציב'.

וז"ל מהרי"ץ שם, כתב בסדר היום וז"ל, ויאמר אמת ויציב מלה במלה וכו'. ושמעתי שזה השב"ח של אמת ויציב, שלחו בני הגולה שהיו רחוקים מירושלם, ולא היו עם עזרא בבבל, ושלח עזרא אחריהם ולא רצו לעלות. באמרם, שכיון שהיו עתידים לגלות פעם אחרת, ובית המקדש עתיד ליחרב, למה לנו להכפיל יגונינו פעם אחרת. טוב לנו לעמוד במקומנו, ולעבוד את השם. ושמעתי שהם אנשי טוליטולה, והקרובים אליהם. וכדי שלא יחזיקו אותם באנשי רשע ומחוסרי אמונה חלילה, כתבו להם זה השב"ח הגדול, וענין השלש גליות והגאולות הנרמזות בו.

לגבי מיהו מה"ר יהודה צרפתי הנז"ל, הנה מהר"ם גלאנטי בשו"ת שלו [סימן קכ"ד] מזכיר אותו, וכותב עליו שבחיים גדולים בזה"ל, עדות אחד מהחכמים השלם כמה"ר יהודה צרפתי, רב

משובת. כביכול, הכתב שלכם הוא בדיעבד. ואם תעשה כמו האשכנזים, עוד יותר טוב.

האמת היא, שזאת אכן טענה, למה הב"י הביא רק את הכתב של ברוך שאמר, שזהו כתב אשכנזי. אבל זהו נושא נוסף, אשר כבר דנו עליו בספרים, ותירצו.

העיקר שרציתי להגיד, שהפכנו את הקערה על פיה. כי אדרבה, הכתב של-אשכנזים הגם שהוא אֲמֻנֹתִי, אבל אינו אֲמֻתִּי. הוא בדיוק הפוך, זהו ייפוי של-כתב, כפי שהבאנו מהספר ברוך שאמר – שהם מתבססים עליו – כי הוא בעצמו מודה בכך. אין לו תשובה לגבי העניין הזה. רבינו טודרוס הלוי כותב שישנה קבלה על כך מסיני, ויוצא שזה לא הכתב. והוא מביא דוגמא מהאות למ"ד, אצל האשכנזים צורת הלמ"ד היא כמו כא"ף ווא"ו, עם מושב, והוא כותב במפורש שהקבלה למשה מסיני שזה דל"ת ווא"ו. זה בודאי לא הכתב שלהם. כמו שהסברנו אז בס"ד.

ואמרתי בס"ד כי ישנה עוד הוכחה מן חכם אחד, שמו מה"ר יהודה צרפתי, שכתב ברוח זאת, כדברים האלה דלעיל. אמרתי זאת אז בע"פ, מתוך הזכרון, מלפני שנים רבות. אבל ב"ה חיפשתי ומצאתי כעת את המקור, והוא בספרו מכתב אלהים [נדפס בקובץ מקבציאל, קובץ שביעי דף כ']. הם כותבים שם [בהערה למטה] בזה"ל, הספר הנ"ל אינו בנמצא, ורק הגיע לידינו העתק כת"י מתוך הקדמת הספר, ע"י מכון משמרת סת"ם, שמצאו עמוד זה במכון בית הספרים שבירושלם עיקו"ת.

מצאו לעת עתה רק דף אחד. יהי רצון מלפני המקום ברוך הוא שיתגלה הכל במלואו בהמשך. אבל עכ"פ, שם כתוב הנושא הזה. העניין שלנו.

הוא אומר כך, אין ספק, שאורך הזמנים והגירוסים והטלטולים, בשינוי המקומות אשר נפוצו בם כל זרע ישראל ממזרח וממערב, היתה סיבה עצמית להשתנות צורת האותיות, בטלטולם מממלכה לממלכה אל עסק אחר. וכפי המקום, נטו צורת האותיות.

וגאון בישראל זה כמה שנים, וחיבר ספר וקראו מכתב אלהים, הוא על אופני כתיבת ספרים ותפילין ומזוזות וכו'. א"כ יש כבר אישור עליו, מרב גדול ומפורסם.

אבל כעת תשמעו את העיקר, מה שמקביל לכך, כפי שהוא כותב בהמשך דבריו [בספר מכתב אלהים שם] בזה"ל, ועוד מצאתי תפילין ביד איש רב מאנשי עדן, מאותם המקומות אשר סביבותיהם, אשר ידענו כי גם הם לא עלו לבית שני, והיתה כתיבה נאה בכל הלאי...

לצערינו, אין לנו את ההמשך. ישנן כאן שלוש נקודות. יש שיבוש בסוף, ממילא קשה להבין מה הוא כותב. אבל מובן, כי בא לומר שהכתב של אנשי עדן, אשר לא עלו בבית שני, השתוו לטוליטולא.

העיר עדן, היא בסוף תימן. בקצה הדרום. אמנם בתקופה האחרונה היו תחת שלטון של הבריטים, אבל בעבר זה היה חלק מתימן ממש. ידרום תימן, נמשך עד שם. הבריטים השתלטו על האיזור, כי הוא על יד הים, האוקיינוס, ובשביל המסחר העולמי וכו' הם כבשו זאת. אולם בשרשים שלהם במקורם, הם בעצם תימנים. והוא אומר, שהם לא עלו לבית שני.

א"כ יוצא שהמסורת שלהם, והמסורת של טוליטולא, זה אותו הדבר, והוא משבח זאת, שזהו הכתב האמיתי שלא נשתנה מתוך הגלות בעוה"ר. מובן כי זהו חיזוק גדול לדידן, לגבי הנושא הזה.

למדנו א"כ למסקנא שהכתב שלנו הוא העיקרי והאמיתי.

הערה מהקהל: ההוכחה מן הכתב של הערים טוליטולא ועדן, היא רק לדעת הסוברים שהכתב שלנו היה כך כבר מקדם, אבל לא לדעת הסוברים שנשתנה על ידי עזרא הסופר שהיה אחרי בית ראשון.

תשובת מרן שליט"א: יפה. כאן צריך לצלול במים אדירים בסוגיא שבגמרא מסכת סנהדרין [דף כא: ב.], ויש בזה אריכות עצומה על השיטות השונות בגאונים ובראשונים וכו' בספר כתב התורה ואותיותיה, תו"ש כרך כ"ט חלק ראשון.

המשך ההשגות משיעור קודם על מה שפקפק בספר גדרי המועדים על כשרות האתרוג התימני, אודות תחילת ההתיישבות היהודית בתימן, ומסקנא לדינא. הפרכנו בס"ד את טענת בעל ספר גדרי המועדים, אשר העלה איזה דמיון, בעצם הוא ליצנות, כי כאשר הגיעו לתימן ומצאו משהו הדומה לאתרוג, כפי שהחליטו לברך על הדורה 'המוציא' וברכת המזון, ולהפריש מזה חלה, כיון שזהו הלחם שלהם הם החשיבו זאת כך וכו', לכן גם לגבי האתרוג הם החליטו שזהו האתרוג.

למעשה, זהו קשקוש, כמו שברור לכל ברדעה וידיעה. אבל בכדי לא לתת לזה שום משקל, בכדי להכרית מזה ראש וזנב כפה ואגמון ועיין ישעיה ט', י"ד, לא להשאיר אפילו מקום צר למישהו לחשוב כי אולי יש בטענה הזאת משהו דמשהו, הפרכנו בס"ד את הדבר.

אולם ידידנו הרב איתמר חיים כהן שליט"א אחרי ששמע את השיעור ההוא כתב לי, כי הדבר עדיין לא מספיק. כי מישהו יכול לבוא לטעון ולהגיד, טוב, אבל בזמנם זה כן היה כך.

הדפסנו את דבריו בשיעור מוצש"ק נח [עמ' 17] שהם בזה"ל, לגבי עניין פת דורה המוציא, התשובה איננה מספיקה, דמשמע שבזמן קדום אכן היה כך, ויטען הטוען שכך היה כבר מאז שבאו לתימן, וממילא כך היה בעניין האתרוג.

דהיינו, כפי שלגבי דורה, זה היה כבר בזמן קדום, בירכו על כך המוציא, א"כ רואים שישנה שיטה כזאת, אז אולי היה כך גם באתרוג.

ואם כן יש לעיין במקורות, אולי יש גילוי שנתחדש זה רק בזמן הר"א בן הרמב"ם, ועורר הדבר מחלוקת, ולכן הוצרכו לשאול אותו עכ"ל. הוא אומר, כי המתעקש יגיד, נכון שעכשיו בדור שלנו אין את זה, אלא מברכים על כך שהכל ובורא נפשות, אולם אתה רואה שבדורותיהם היה דבר כזה, א"כ אולי עשו כך גם לגבי אתרוג.

לכן, צריכים עדיין להראות שזהו דבר בטל מעיקרו, דבר שלא יכול להיות.

לשם כך צריך להביא את מ"ש בספר קורא הדורות [פרק ראשון], איך היה העניין? איך

פסוק לנו פסוקך. א"ל, לָכֵן עָתָה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גִּלִּים [שם ו, ז]. כל תינוק, אמר דבר הנוגע לכך. אמרו, ודאי כך גזרה חכמתו ית', ומוטב שנגלה בכבוד. הרי אם תינוק אומר משהו, הפסוק שלמד, זאת מעין 'נבואה קטנה'.

ועוד, אנחנו על דתינו, ולא יבואו זרים להרוג בנו ולטמא נשינו ולהשחית דתנו ולשקץ נפשותינו במאכלות אסורות, ויהיה לנו בזיון לנו ולזרעינו, ונלך בשבי ונִשְׁמַע באומות. עתה הבו לכם עיצה מה לעשות, למלט את נפשינו ואת נפש אנשי בתינו, ולכבד את תורתנו הקדושה, באיזה רוח נגלה כדי לשמור הדת?

ובהמשך כתוב הסיפור שהבאנו בזמנו [מוצש"ק שופטים ומוצש"ק כי תבוא שנת התשפ"א], על כך שהם הגיעו לתימן דרך מנהרה, הם לא ידעו ג"כ היכן הוא יפתח. אמרו, בואו ונפתח דרך לחפור לארץ, ובאיזה מקום שתיפתח, בודאי באותה ארץ, נגור ונשב שם אנחנו וזרעינו וזרע זרעינו, עד ישיבנו ה' לארצינו, וְתִגְלָה וּתִירָא מַלְכוּתוֹ עֲלֵינוּ. ישבו שנה תמימה, חופרים לתומם מתחת לארץ, אל אשר יהיה שמה ללכת ילכו. עד שנפתח להם פתח "להר נקום" בארץ התימן, אל ראש ההר אשר מעל לאוזל (צנעא), וְשָׁמוּ שֵׁל אוֹתוֹ מִקּוֹם בְּרֹאשׁ שׁ.

שמעתם? הפתח נהיה בהר הנקרא 'נקום'.

ההר 'נקום', מוכר ומפורסם בתימן. י"א כי זהו ההר הכתוב בתורה [בראשית י', ל'] בְּאֶכָּה סִפְרָה הַר הַקָּדֵם. בספר אור האפילה, כתב כך. זהו הר נקום. ויעו"ש בנוה שלום, על תפסיר רס"ג. ושם המקום הוא 'בראש', מכירים את המקום הזה. היו רבים בעבר – אינני יודע האם גם בזמנינו – אשר ביקרו שם, ראו שרידים של בתים ובית הכנסת, כי בעבר הרחוק גרו שמה יהודים. אח"כ כבר לא גרו שם.

אמרו, א"כ נתקיימה נבואתו של אותו תינוק שאמר, לָכֵן עָתָה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גִּלִּים. פה נשב לשמור דתנו ושמה נמות.

כתובים שם שמות שבעים ושתים המשפחות, הוא מפרט אותם לפי א"ב, אברהם אלעזר אהרן אליאב אחיסמן אליהו. ברוך ברכיה ברכאל וכו'. ישנה שם רשימה, של כל השמות.

התחילה גלות אבותינו? לא אקרא בפניכם הכל, ישנם שם הרבה פרטים, מי שירצה יעיין בפנים. אביא בפניכם רק מה שנוגע לנושא שלנו.

הרי אבותינו נע"ג גלו לתימן לפני חרבן בית ראשון. ובבית שני, הם לא עלו, כפי שידוע ומפורסם. לא ניכנס לכך כעת, לעניין מה שאומרים שעזרא בירך אותם, ולכן גם הם בירכוהו. זהו נושא בפע"צ, סתום וחתום, אבל יש מה לחדש. אלא שאכמ"ל. וועיין שיעור מוצש"ק מסעי התשע"ד.

שבעים ושתים משפחות משבט יהודה, בעיקבות שראו כי רוב עם ישראל עובדי עבודה זרה, סרו מן הדרך, לא היו מאמינים לנביאים שיבוא החרבן. כמובן, היו צדיקים, אבל מעטים. אולם רובם נכשלו רח"ל.

נשאר מִיִּשְׂרָאֵל ב' שבטים, יהודה ובנימין, והכהנים הלויים משרתי בית ה'. והנביאים מתחזקים להינבא לרעה על יהודה וירושלם, ועל ביה"מ ליחרב. עד שנת י"ג שנה למלכות יאשיהו בן אמון מלך יהודה, בא ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות, וינבא לרעה על יהודה וירושלם. כיון ששמעו נבואתו, האמינו מבני יהודה. אמרו, ודאי חשב ה' להשחית חומת בת ציון, ושארית ישראל להגלותם מעל אדמתם. בודאי שיהיה חרבן. כי האחרים, לא האמינו שיהיה חרבן. גם שאר בני העולם כך, כפי שנאמר [איכה ד', י"ב] לֹא הָאֱמִינוּ מַלְכֵי אֶרֶץ כָּל יֹשְׁבֵי תֵּבֵל כִּי יָבֹא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם. והיו נביאי שקר, אשר הרגיעו אותם. אבל הם [אבותינו נע"ג], כן האמינו.

עמדו ונאספו אנשים יחידי סגולה יראי אלהים, ונתייעצו מה לעשות. והם ע"ב איש, מהם ג' כהנים וד' לויים, וס"ד איש מיהודה מיוחסים, וביקשו לאיזה רוח לגלות, או מזרח א"י או מערבה, או דרומה או צפונה. אמרו, ננסה בתינוקות של רבן.

מצאו תינוק. א"ל, פסוק לנו פסוקך. אמר, שֶׁלַח מֵעַל פְּנֵי וַיֵּצְאוּ [ירמיהו ט"ו, א']. מצאו תינוק ב'. א"ל, פסוק לנו פסוקך. א"ל, וַיִּשְׁרָאֵל גְּלָה יִגְלָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ [עמוס ז', י"א]. מצאו תינוק ג'. א"ל,

אחד הדברים המעניינים בזה הוא, כי בין היתר יש את השם קרח, באות קו"ף. הדבר מראה, כי אכן משפחת קורח שעד זמנינו, הם צאצאים שלו. זה לא קשור לקורח בן יצהר וגו' הלוי, אלא ישנו מישוהו בספר דברי הימים, שהיה משבט יהודה. ועמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת קרח דף שס"ב ד"ה ומדבריהם.

שאלה מהקהל: מה שהרב אמר כי משפחת קורח הם מזרע קורח שגלה לתימן, הלא כינוי קורח לבני משפחה זו, תָּדַשׁ הוא להם, תמורת כינויים העיקרי לְדָאנִי. ושלושה אחים היו מבני משפחה זו, לאחד כינו גמאל, ולאחד קאפת, ולאחד קורח, מן הטעמים הידועים, אם לא שנאמר שאין דבר זה אמת.

תשובת מרן שליט"א: אין שום סתירה. הם באו לעיר צנעא, ממקום ידוע הנקרא בשם לְדָאנִי, ומה נקראת לְדָאנִי, שהוא שם כללי לכל יוצאי המקום ההוא. אבל שם משפחתם הפרטי העיקרי קורח. כמרכן אנחנו למשל נקראים רצאבי על-שם עירנו רצאבה, אבל עיקר שם המשפחה שלנו בלבד הוא יהודה על שם ראש המשפחה לפני כעשר דורות.

ובהמשך הוא כותב, מה הם עשו כאשר הגיעו לשם. אבל, הם המשיכו את הקשר עם ירושלים עיקו"ת ובית המקדש. וכל אותם השנים, שלשים ושבע שנים מְשָׁגְלוּ, היו נכנסים מהשער שיצאו מדי שנה בשנה, לדרוש בשלום אחיהם שבירושלם, ולשלם נדריהם ונדבותם וקרבנותיהם, לזבוח לה' בעולות וחטאות וזבחי שלמים. עד שעלה נבוצראדן לְצוֹר על ירושלים ג' שנים, וְחָשְׁכוּ מלעלות לשם, וחרב הבית וכו'. היה קשר עם ארץ ישראל, עד שעלה נבוצראדן, וחרב הבית.

ובדף ס"ז מובא כך, ויהי כי ארכה הגלות וארכו להם הימים, ופרו ורבו ולא יכלה הארץ לשאת אותם, היו הולכים מהם ג' ד' משפחות, ובונים בתים בהרים הגבוהים, כי יראים על נפשותם – אי אפשר היה ללכת בודדים, מפני סכנת נפשות, אלא כמה משפחות יחד – פן יאספו עליהם להילחם בהם, והם מתי מספר.

ויצא תחילה איש א' גיבור חיל, ושמו נצר, ולו י"ב ילדים גיבורי חיל אזורי חרבות, ברכוש ומקנה עצום, ובנה מגדל אֶלְעָרוֹס – מי שמכיר – ונטע כרמים ועשה גתות לדרך הענבים, וכבש את הארץ וישב שם עד עולם. ושלוש הלך ובנה אל מגדל ת'לֵא, ויבן אותו וישב בו הוא ובניו ח' וב' בנותיו ברכוש ומקנה עצום. וסעדיה וירימות וגד, ג' משפחות, הלכו ובנו את מגדל "אלמאורה" בבניהם בנשיהם בטפם ברכושם וכל אשר להם, ונטעו כרמים ועשו גתות לדרך ענבים למשתיהם. וג' משפחות, לא ידעתי מה שמם – הוא לא זכר, או לא קיבל מפי השמועה זאת – ישבו במגדל ד'מְרָמֵר.

וכמו ד' או ה' משפחות, הלכו ובנו מגדל בני גבר. אינני יודע איך לקרוא זאת, לא מכיר את המקום הזה.

ושלום בן משלמיה, היו לו י"ד בנים, הלך הוא ובניו ובנו את מגדל שמסאן, מגדל אלְטוֹיִלָה. ונפוצו בארץ התימן, ובכל מקום שגלו, קורים להם שמות ע"ש ארץ מגוריהם. אלְטוֹיִלִי, אלְצוֹרָאנִי, אלמאורי, אלְעוֹרוֹסִי, אלְתֵלֵאִי, אלְסָרִי, אלְכוּחֵלָאנִי, אלְצִנְעָאנִי, אלְשֶׁרְעִי, אלְמְעָרִי, אלְדִמְאָרִי. ע"ש ארץ מגוריהם אשר גרו בה.

היוצא מכך, כי מתחילה כאשר הם באו לתימן, נתיישבו רק על יד העיר צנעא. כל המקומות הללו, במחוז צנעא. ובשלב הבא, יותר מאוחר, כאשר כבר לא היה מספיק מקום בארץ, הם התחילו לאט לאט להתפזר, ואז הגיעו גם לכל האיזורים הרחוקים.

יוצא כי לא היתה גלות מתחילה לשרעב, רק אולי 200–100 שנה אחרי כן, או אפילו אולי 400 שנה, אינני יודע מתי. כי זה רחוק מאד מצנעא. אבל ודאי שבשלב הראשון, גרו שם יהודים.

ולגבי עניין הקאת שהוא בתימן כמה מאות שנה, הוסיף כאן ידידנו הרב איתמר חיים כהן שליט"א כי אצל היהודים התחיל כנראה רק בזמנו של מהרי"ץ שהזכירו. שכן שמעתי מפי אבא מארי זלה"ה כי בילדותו שמע מן הזקנים ששמעו מן הזקנים שלפניהם, שבילדותם רק

שערי יצחק – השיעור השבועי

בתימן. ובאיזור צנעא, הרי גדלה חטה. בשרעב, כשהיו צריכים חטים לפסח, הביאו מאיזור המרכז. אבל בצנעא לא היה מחסור בחטה, א"כ מובן שאז לא היה מקום לדון בזה. במלים אחרות, ישנן שתי תשובות, לגבי השאלה הזאת. דבר ראשון, כיון שהיה קשר עם ארץ ישראל, בודאי שאם היה חסר לא היו צריכים לקחת משהו הדומה לאתרוג, כי יכלו להביא אתרוג ממש. שנית, לכל היותר זה היה רק בשלב מאוחר יותר. כי בשלב הראשון, בודאי שהם היו מברכים המוציא וברהמ"ז רק על חטה ממש. רק אח"כ, לאחר הרבה זמן, שהגיעו לשרעב, היתה בעיני, ואז עלתה להם הסברא הזאת, והיה ויכוח על כך, עד שבסופו של דבר גם זה התבטל.

חושבני, כי בכך סגרנו את הנושא, מכל הבחינות. ברוך הוא וברוך שמו.

[גם לו צדקו דברי ספר גדרי המועדים לעניין הדורה, עדיין יש חילוק גדול וברור. דשאני התם שכבר נוצרה מציאות זו שהכל ניזונים ממנו, הלכך יש מקום לומר שזהו הלחם שלהם, ובאותו מקום עליו חל החיוב לברך על הלחם ולהפריש ממנו חלה. מה שאין כן באתרוג, לא שייך שיחדשו מעצמם שזהו האתרוג שלהם. איתמר].

למסקנא, האתרוג התימני הוא היחידי בעולם, אשר בטוח שאיננו מורכב. אין שום ספק בכך. כל שאר האתרוגים שבעולם, אפילו הכי מהודרים והכי מיוחסים, יש עליהם פקפוקים גדולים.

ויב"ע משיחיה, רומז ליונתן בן עוזיאל שלא רצה לגלות את הקץ שהיה ידוע לו. שני מעשים, אחד מסטרא דקדושה ואחד מסטרא דמסאבותא, על אנשים שידעו את הקץ ומתו בטרם שהספיקו לגלותו. הגמרא בסוף מסכת סוטה [דף מ"ט ע"א] אומרת, על מה העולם מתקיים? על קדושא דסדרא ויהא שמיא רבא דאגדתא. 'קדושא דסדרא' היינו 'סדר היום', ובא לציון גואל וכו'.

אמרנו בס"ד דבר חידוש [בשיעור מוצש"ק נח], רמז נפלא בקדיש דעתיד, במלים ויבע משיחיה, כי זהו ר"ת יונתן בן עוזיאל, אשר ידע

הערבים לעסו קאת ולא היהודים. ושמה זו הסיבה שמהרי"ץ הוא הראשון שדן בזה, אף כי אין זה מוכרח, שהרי מצינו דברים נוספים שהוא הראשון שדן בהם אף כי היו בדורות שלפניו. אך כיון שנזכר בשירים קדומים יותר, מובן כי עדות הזקנים הנזכרים, היא רק על צנעא וסביבותיה. ולכן נזכר (אם שמעתי נכון מה אמר כת"ר בשיעור) בשיר הרש"ש רק דרום תימן. ויש להוסיף כי גם בדור האחרון בעי"ת צנעא ובמקומות הדומים לה, לא היה הקאת נפוץ כמו במקומות אחרים. והלועסים אותו, לעסוהו בצנעא, ואין מי שיצא מביתו וקאת בפיו. (כי נחשב הדבר לאו אורחא דארעא. יב"ן). אגב, עיין עולת שלמה פרשת וישב ריש דף קכ"ה עכ"ל יצ"ו. ויישר חיליה לאורייתא.

ואגב נוסיף מה שראיתי נדפס, שלמהר"ח סנואני היו כוונות נסתרות באכילת הקאת על דרך הסוד].

והרי בשלב הראשון, היה להם קשר עם ארץ ישראל. אז אם בתימן מצאו משהוא שהוא רק דומה לאתרוג, לא היה להם אתרוג ממש, א"כ מה הבעיני? תביאו מארץ ישראל אתרוג, ותטעו אותו שם? הרי הם לא התנתקו. יכלו להביא אתרוגים, אם רצו. אם בתימן עצמה, לא מצאו אתרוגים. הרי אמרנו כי אדרבה, החידוש הוא שהיא מגדלת את ארבעת המינים. א"כ גם אם נאמר כפי שהוא אומר, אבל היה קשר עם א"י, ויכלו להביא אם הם רצו. למה לא הביאו?

שנית, הסברא הזאת, להגיד שכאשר אין חמשת מיני דגן – כגון כשאין חטה – שאפשר לברך על דורה המוציא וברכת המזון, כפי שאמר אחד מחכמי הדרום. והאמת היא, כי לפי מה שנראה מתשובת ר"א בן הרמב"ם, זהו דבר שהיה נפוץ. כתוב בשאלה שם, 'נתפשט המנהג בינינו'. והיו שם תלמידי חכמים, אשר סברו ועשו כך. ואם מהרי"ץ זיע"א בדורו עדיין היה צריך לדון על כך, שמע מינה שהדבר לא נתבטל כ"כ מהר. הם החזיקו בסברא הזאת, ונהגו כך הלכה ולמעשה. אבל לא התחיל כל זה, אלא אולי מאות שנים אחרי שכבר היו

את קץ המשיח, אבל לא נתנו לו רשות מן השמים לפרסם את העניין הזה.

ישנן כמה וכמה סיבות, למה אסור לפרסם את עניין הקץ. בספר נצח ישראל – שחיבר מהר"ל מפראג – מובא, כי מי שידע מתי הקץ, בשבילו זאת כבר גאולה, כי הוא כבר יודע מתי זה יהיה. זהו כפי שכתוב בהלכות עבדים, שאם בעה"ב אומר לפועל, תעבוד עד שאחזור, זה רח"ל. הפועל מרגיש, עבד עבדים. אבל אם הוא אומר לו, תעשה מפה עד פה, אם הינך מגדיר לו את העבודה, הוא יודע מתי זה ייגמר. [כיון שבשיעור קיצרתי מדאי בזה, אמרתי להביא בהדפסת השיעור את הדברים ככתבם, והוא בס' נצח ישראל הנז"ל בפרק כ"ד דף תקט"ו, שם כתב על הגמ' בכתובות דף קטו. דרש רבי לוי, 'אם תעירו ואם תעוררו' הם שתי שבועות כל אחד, כפל לשנים הרי שש. ולפיכך הוסיף עוד שלוש שבועות. האחת, שלא יגלו הקץ. כי כאשר יגלו הקץ, הרי יש כאן גאולה. כי מי שידע שזמנו לצאת, כאילו הוא נגאל. והשם יתברך שם הגלות, ולא יהיה נמצא הקץ קודם זמנו, ולפיכך אל יגלו הקץ וכו'.

והמו"ל שם בהערה פ"א ביאר זאת יפה בזה"ל, דוגמא לדבר, ממה שהרמב"ם פסק בהלכות עבדים פ"א הל"ו כל עבד עברי אסור לעבוד בו בפרך. ואיזו היא עבודת פרך זו, עבודה שאין לו קצבה וכו' מכאן אמרו חכמים שלא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבוא, שהרי לא נתן לו קצבה. אלא יאמר לו, עדור עד שעה פלונית, או עד מקום פלוני. ועיין ועיין במלבי"ם שם שביאר שלא תרדה בו בפרך, מלת 'בפרך' אוסרת עבודה שאין לה קצבה. הרי שעבודה שיש לה קצבה, אינה בגדר 'בפרך'. וביומא דף ט: ביארו שהקולא של חרבן בית ראשון לעומת חרבן בית שני, הוא ש'נתגלה קצם', לעומת חרבן בית שני שלא נתגלה קצם' וכו' יעו"ש. יב"ן.]

וישנה לכך סיבה יותר פשוטה, שהאנשים לא יתייאשו. בעוה"ר. כפי שנאמר, בַּעֲתָהּ אֶחֱשֶׁנָּה [ישעיהו ס', כ"ב]. דרו"ל אם זכו, 'אחישנה'. ואם לאו, 'בעתה'.

ישנו קץ, שהקב"ה קבע. אבל אם אנשים ידעו ויגלו מראש את הקץ, הם יאמרו, וכי נחכה עד אז? הם יתייאשו. וכמובן, גם לא יצפו. והרי ישנה מצוה בכל יום, לצפות לביאת המשיח.

יונתן בן עוזיאל ידע את הקץ, אמנם מי שיעיין בתוספות המובאים בעין יעקב – לא בספרים הרגילים שבגמרות שלפנינו – יראה כי לא פשוט להם העניין הזה. אבל מ"מ כך ההבנה הפשוטה, שהוא בודאי ידע, ורואים שעוד מגדולי ישראל ג"כ ידעו.

ישנם הרבה קיצין, שהם נכונים. אפילו שהתבדו, אבל כפי שכתוב בספרים, שהיה ראוי אז להיות, אבל לא זכינו. לפעמים דוקא באותן השנים, היו צרות גדולות. הדבר עורר קיטרוג.

בספר הזוה"ק בסוף פרשת תרומה, ישנם חמשה פרקים, הנקראים בשם ספרא דצניעותא, הכוללים את כל יסודות הקבלה, בקיצור נמרץ ובתמצית. להגר"א ישנו פירוש על כך, ושם הוא רומז את זמן הגאולה.

ברצוני להביא כעת שני סיפורים, על אנשים אשר ידעו את הקץ.

האחד מסטרא דקדושה, והשני מסטרא דמסאבותא. מן הצד של־טומאה.

מביאים בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א ומאמר שבועי בדרכי עבודת ה' וענייני הזמן – התשע"ז, עמ' 93] כך, שמעתי מפי מו"ר הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל, שִׁבְעַת גזירת רוסיה – כאשר חמסו ילדים מהוריהם כבר בצעירותם כבני שביה, על ידי הרשע ניקולאי. חטפו ילדים ולקחו אותם לצבא, למשך עשרים וחמש שנים. התאספו רבני רוסיה יחד לאסיפה, וכולם כאחד אמרו שעכשיו ודאי ממש קרוב לקץ של "בעתה", והגיע זמן ביאת משיח.

כך כולם הרגישו, אסון כזה כבר, רח"ל. אוי ואבוי.

וזקן אחד קדוש ומקובל נעמד ורצה לגלות את הקץ. ואמר כך. רבינו הגר"א זצ"ל ב"ספרא דצניעותא" מביא ברמז את השנה שיבוא בה משיח צדקינו, ומוסיף וכותב שהוא משביע את מי שמבין את הסוד שלא יגלה זאת. הגר"א

מלחמה קשה מאד בעירו, וחשש לחייו והחליט להימלט, חבי כמעט רגע עד יעברזעם.

אולם מפני שלא היה ביכלתו ליטול עמו את כל רכושו – יש לו אוצרות, בזמנם לא היו בנקים – לכן הטמין את רוב כספו וזהבו תחת אחת ממרצפות ביתו הגדול, ועשה לו סימן לזכור היכן טמן את הרכוש. אולם כאשר חזר אל עירו ושער מקומו, כעבור עשר שנים בקירוב, מפני צוק העתים והצרות שחלפו עברו על ראשם בשנות המלחמה, שכח את המקום המדויק בו טמן את ממונו. לא נזכר, היכן הוא הניח את זה.

ניסה לאמץ את זכרונו, אך לשוא. החל לחפור במרצפות ביתו, שמא יקלע אל השערה, אבל היה ביתו גדול כיאה לעשיר שכמותו, ולא הצליח למצוא את המקום בו טמן את ממונו. וכמעט חשך עליו עולמו. והנה בעודו מעולל בעפר קרנו, שמע מפי אחד מידידיו על אדם אחד מן הישמעאלים, שנודע כ"מגלה עתידות" ע"פ כוחות הטומאה, וכי כמעט אין דבר נעלם מנגד עיניו, ושמא ממנו ישועתו מהרה תצמח.

ישנם מכשפים כאלה. כפי שכתוב לגבי אבימלך, וַיִּשְׁקֹף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעֵד הַחֲלוֹן [בראשית כ"ז, ח'], כתוב שהוא ראה במרכבה הטמאה. ישנו כוח של כישוף בעולם, ואכמ"ל.

הסכית הלה לעצת ידידו, ופנה אל רהבים ושטי כזב, וביקש את עזרת הישמעאלי, כמובן בעד סכום כסף הגון. עָצַם מגלה העתידות את עיניו, והרהר קמעא, ואחר כך הודיע לו במדויק את המקום בו טמן את כספו, עפ"י הסימן שעשה הוא עצמו קודם שנמלט מביתו. המקום הוא כך וכך. ואז הוא נזכר, שבעצם זהו הסימן שהוא עשה לעצמו. ידע מיד את המקום.

ואכן כדבריו כן היה, והאוצר הגדול התגלה. ויהי לפלא. ראה כן העשיר, הביין כי באמת כוחו גדול, וחזר אצל נגלה העתידות, ואמר לו: "אני מבקש ממך שתאמר לי באיזה תאריך יבוא משיח צדקנו ותפארתנו, והנני מתחייב לך בעד הגילוי הזה הון תועפות!"

רומז את הזמן וכותב לקורא, כי אם הבנת, אם ירדת לסוף דעתי, אל תגלה זאת.

והנה אני יודע את הסוד של זמן ביאת משיח שגילה הגר"א, ולפי חשבון הגר"א יש עוד זמן רב. לפי החשבון של הגר"א, יש לכם טעות. זהו אינו הזמן. ישנו עוד הרבה זמן. כעת זה לא.

וכיון שכעת, כולם מדמים מצפים לביאת משיח, וכשיראו שלא יבוא תתרפה ח"ו האמונה, על כן לדעתי גם להגר"א מצוה לגלות, והנני בא ומגלה. אמנם הגר"א השביע לא לגלות, אבל חושבני כי זהו אסון, ובאופן זה הגר"א יסכים.

מספרים על מישוהו שפירסם בזמנו, כמדומני שהוא אפילו נשבע, כי בשנה כך וכך יבוא המשיח. ובעיקבות זאת בעל מנחת אלעזר – מהרח"א ממנוקאטש – נשבע, שבאותה השנה לא יבוא המשיח...

שאלו אותו, מה יהיה אם בסוף יבוא המשיח? מה תעשה? תוכל להגיד שלא בא המשיח? אבל הוא עשה חשבון, כי אם ח"ו בסוף זה לא יהיה, הדבר יגרום ח"ו לאנשים רפיון באמונה. הם יגידו, טוב, אם הוא לא בא, למרות שאותו גדול וצדיק אמר זאת. לכן היה צריך לעשות משקל נגדי, ואם אכן יבוא המשיח אזי כבר נמצא את התירוץ, איך ליישב זאת.

בכל אופן, אותו זקן עומד לפני כל הרבנים, והוא אומר להם, תשמעו, אני הבנתי את הסוד, ואני מגלה לכם אותו, בכדי שתדעו שזה לא עכשיו.

ובאותו רגע ממש, קיבל התקפת לב, ונפטר לפני כל הקהל. ויהי לנס. קודם שהוציא זאת מפיו. זהו סיפור, מסטרא דקדושא.

כעת תשמעו סיפור נוסף, מסטרא דטומאה. מן הצד של כישוף. ראיתי זאת בספר אבני החושן [נדפס בתוך ספר החוט המשולש, בשנת התשפ"ב], להרב אבישי בוארון נר"ו.

מעשה נפלא מהדור הקודם. אחד מעשירי וגבירי עוב"י תונס יע"א, שהיה ביתו מלא ברכת ה' ים ודרום ירשה, באוצרות זהב וכסף ואבנים טובות ומרגליות, ואירע פעם שהיתה

נצצו עיני המוסלמי, והסכים מיד. אבל ביקש זמן לחשוב מחשבות מה לעשות, וביקש שישוב אליו בעוד כשבוע. הוא צריך לחפש כל מיני תחבולות, איך לדעת זאת.

ואכן, כעבור שבוע שב אליו הגביר בלווית כמה מחכמי העיר ונכבדיה, וישבו וציפו למוצא פיו בשקיקה. פתח הישמעאלי את פיו ואמר: "המשיח שלכם יבוא בשנת..." –

ואז קולו נדם. הציצו בו הנוכחים וראו שפרחה נשמתו בפתע פתאום! ויהי הדבר לפלא ולמופת ואות.

הוא מביא על כך את המאמר, תיפח רוחם של מחשבי קיצין [סנהדרין דף צ"ז ע"ב], אבל כמדומני שלא קרב זה אל זה. בכל אופן, עכ"פ הוא ידע זאת. אינני יודע, איך הוא הצליח לדעת? כיצד הוא גילה זאת, 'מאחורי הפרגוד'? אבל, עכ"פ רואים כי מן השמים לא רוצים שיתגלה הסוד הזה.

שורש תקנת ובא לציון, ורמז קץ משית.

מהרי"ץ זיע"א מבאר בעץ חיים [בדף ס"ח ע"א] לגבי קדושת ובא לציון, למה אומרים את הקדושה? מהו הטעם לכך? וז"ל, תיקנו לומר סדר קדושה כאן, בעבור עמי הארץ המאחרים לבוא לתפילה, שלא יפסידו שמיעת הקדושה. דאמרינן בשלהי סוטה [דף מט.] אַמאי קאי עלמא?

כך היא הגירסא, אַמאי [במשיכת האל"ף, והמ"ם רפויה. זה נשמע כמו מלעיל], לא אַמאי [מ"ם דגושה, וזה מלרע]. אתם יודעים מהו ההבדל? למה לא 'אמאי'? כי 'אמאי' פירושו, למה. אבל 'אַמאי' פירושו, על מה. זה כמו 'אַידי', שפירושו על ידי. וכל כיוצא בזה.

אַסדרא דקדושה, ואַאמן יהא שמייה רבה דאגדתא. דהיינו על סדרא דקדושה, ועל אמן וכו'.

ומה הסיבה של תרגום? מדוע מוסיפים לתרגם את סדר הקדושה? ולכך נהגו לתרגם סדר קדושה זו, כדי שיבינו עמי הארץ שאין מכירין לשון הקודש. בזמנם זאת היתה שפת הציבור. לכאורה, לא רק בגלל שיבינו, אלא חושבני כי גם מפני שהתרגום גם מרחיב את הביאור.

'קדיש בשמי מרומא', 'קדיש על ארעא'. התרגום מפרש דברים שאינם מפורשים במקרא, חוץ ממה שכתוב בפסוק עצמו.

ותיקנו להם כאן כמו תפילה קטנה. בתחילה אשרי, ואח"כ קדושה וזכרון ציון ותלמוד תורה. אותם עמי ארצות הם מאחרים, באים לביהכ"נ מאוחר, לא הגיעו ליוצר ולא לשמונה עשרה, אלא הגיעו בסוף התפילה. בשבילם, עשו כעין תפילה קטנה.

כמו שתיקנו בלילי שבת ברכה מעין שבע, בעבור המאחרים לבוא. וקדושה דבלשון הקודש וקדושה דתרגום, עולה במקום קדושה דיוצר ושמונה עשרה (עיין ספר תניא).

ישנם עוד כמה טעמים לכך. מהרי"ץ מביא לאחר מכן טעם נוסף בשם הרי"ץ – זהו מהר"ר יוסף ציאה – בזה"ל, והרי"ץ כתב, שתיקנו לאמרו משום מעשה, שגזרו שלא יאמרו ישראל קדושה. ותיקנו לומר קדושה זו ולתרגמה. היתה גזירה, אומות העולם הרשעים גזרו על ישראל, שלא לומר קדושה. מה עושים? התחכמו ותיקנו לומר את הקדושה הזאת ולתרגמה. ויסברו האומות שקורין בתורה, כי כן מנהגם מקדם, שקורין בתורה ומתרגמין אותה. ולכך אנו אומרים עליו ברכת התורה, ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם וכו' עכ"ל. (ועיין לבוש סימן קל"ב). כך מהרי"ץ מביא.

דהיינו, ראו גדולי ישראל כי ח"ו ישנה סכנת נפשות, מפני שאומות העולם לא נותנים לומר קדושה בשמו"ע, אזי עשו זאת כעין תפילה, ועם תרגום. הרי בשמו"ע אין תרגום, קדוש קדוש וכו' – אין תרגום. וכן ביוצר אור, קדוש וכו', אין תרגום. כאן עשו תרגום, בכדי שאוה"ע יחשבו, כי זה כמו קריאת התורה.

כנראה, אם אני מבין נכון, עשו זאת ממש כך, דהיינו אחד קורא והשני מתרגם, בכדי שייראה דבר זה כמו הסדר קריאת התורה. אבל עדיין אינו מובן, האם אוה"ע אז היו כאלה מטומטמים. וכי בכל יום, היהודים עושים זאת, קוראים אותו הדבר? הרי הם היו מחפשים, היכן היהודים יגידו קדושה. בטח הם באו לתוך בית

וכן בנדון דידן, דהיינו סדר הקדושה, נשאר העניין הזה, כי מטעים היו אותם, שלא יבינו מה אומרים.

מהרי"ץ מסיים וכותב בסוף, 'לכן אנחנו אומרים על זה ברכת התורה'. דהיינו, אם אתה רוצה ראייה, שזאת קריאת התורה, הרי כך אומרים בסוף העניין [אחרי נוסח ובא לציון], 'ברוך אלהינו' ברוך אדונינו וכו', שהבדילנו מן התועים, 'ונתן לנו תורת אמת' על ידי משה רבינו, 'חיי עולם נטע בתוכנו'. זהו כמו הנוסח, של ברכה אחרונה על ס"ת. הנה רואים, שעשו מכך כמו קריאת התורה.

ברם, יש לי שאלה. מה עם ברכה ראשונה? בסדר, מצאנו כי ברכה אחרונה מובלעת ככה בסוף, אבל מה עם ברכה ראשונה, אשר בחר בנו וכו'?

שמא יש לומר, כיון שכבר אמרו ברכות התורה קודם התפילה, ובכללן אשר בחר בנו מכל העמים וכו'. נמצא כי ברכה ראשונה, יש בלאו הכי. חסרה היתה רק הברכה האחרונה.

שאלה מהקהל: אולי תמורת הברכה הראשונה, יסדו לו את הפסוק לא ימוש מפך ומפי זרעך וגו'?

תשובת מרן שליט"א: נכון שזה מדובר על התורה, אבל אין בפסוק זה שום זכר לנוסח ברכה ראשונה, אשר בחר בנו וכו'.

*

בהמשך מהרי"ץ מבאר, את ההבדל שישנו בין קדושת שמונה עשרה, לבין קדושת ובא לציון. בקדושת שמו"ע, אומרים קדוש וכו', ברוך כבוד וכו', ימלוך י"י לעולם אלהיך ציון וכו'. מדוע בקדושת יוצר, לא אומרים ימלוך י"י לעולם אלהיך ציון וכו'? תמורתו אומרים את הפסוק שבשירת הים [שמות ט"ו, י"ח], 'י"י ימלוך לעולם ועד'. מהו ההבדל?

למעשה, חושבני כי צריך לשים לב לעוד הבדל. חוץ ממה שהביאו פסוק אחר בכלל, וכאמור, ישנו הבדל נוסף. כי אצלנו התימנים, כל הקהל ביחד אומרים קדוש קדוש וכו', והש"צ אומר ומקבלין דין מדין וכו'. כמרכן הציבור אומר ביחד ברוך כבוד וכו'. אבל לגבי

הכנסת. וכי הם לא שמעו, לא הבחינו שבכל פעם, בכל יום, חוזרים אותו הדבר.

על כן אני משער, שהם התחכמו. הם קראו הרבה פסוקים, בכל פעם משהו אחר, והכניסו והבליעו זאת באמצע. הכניסו גם את זה, בתוך הפסוקים. לנו בסוף נשאר רק את העיקר, לעשות זכר לעניין השאיירו רק את הקדושה, אבל חיצונית הדבר היה נראה כמו קריאת התורה.

זהו כפי שמצינו לגבי שמע ישראל וגו', היתה גזירה שלא להגיד קרית שמע, אז הבליעו זאת בקדושה של תפילת מוסף. זהו מה שנוהגים בעדות האחרות, לומר פסוק שמע ישראל בקדושה של מוסף, שזה היה בגלל הגזירה הזאת. עשו זכר לתקנה. הבליעו זאת והכניסו את ק"ש בתוך הקדושה של מוסף, כתר יתנו לך וכו', ואז אמרו זאת עד אני י"י אלהיכם.

אנחנו לא אומרים זאת, כיון שזאת אינה התקנה דמעיקרא, אלא הכניסו זאת רק בעיקבות הגזירה, מחוסר ברירה. לכן, לאחר שבטלה הגזירה, ישנם כאלה שאמרו, נעשה זכר לנס, נשאיר את זה. וישנם כאלה שאמרו, לא, זהו שינוי מטבע. כך דעת רב יהודאי גאון. לכן, אנחנו התימנים מנהיגו שלא אומרים את זה. אבל העדות האחרות שאומרים זאת, זה בגלל אותה הגזירה.

שאלה מהקהל: למה רק בעדות אחרות, גם תימנים שאמי אומרים זאת במוסף?

תשובת מרן שליט"א: פשיטא. וכי סלקא אדעתך שאינני יודע זאת. אבל היינו הך, הם לקחו זאת מסידורי הספרדים. וכי היה בתימן סידור כנסת הגדולה? וכדומה? בתימן השתמשו השאמי בסידור תפילת החודש שנדפס בליוורנו. זה ידוע ומפורסם. הבסיס של הרב צובירי עצמו, בכל סידור כנה"ג הנז', הוא מתפילת החודש. הוא הראה לי בביתו בעצמו את סידור תפילת החודש שהתפלל בו בתימן, ועל גביו רשם וציין בכתב ידו את קצת השינויים שביניהם.

*

כותב מהרי"ץ כך, וְשָׁמוּ פסוק זה אחרון, אף על פי שתורה הוא, כדר סדר הקדושות, שהמלכות בסוף. הוא שואל, למה אתה מביא פסוק אחד מס' ישעיה, ואח"כ פסוק מיחזקאל, ורק אח"כ פסוק משירת היס? לכאורה, היה צריך להתחיל בפסוק מן התורה? על כך הוא אומר, כי כך הן הקדושות, המלכות היא בסוף. כפי שבכל הקדושות, המלכות היא בסוף, גם בנ"ד ימלוך וגו' הוא בסוף. וְשָׁם אמנם כבר כתבו לכך המפרשים סיבה. אכן זהו פסוק מן התורה, אבל השוו זאת מן הבחינה הזאת.

ואם תאמר, למה קבעו פסוק של תורה כאן, ובקדושה דמעומד פסוק תל"ם. מה נשתנתה הקדושה הזאת, מן הקדושה של תפילת העמידה? למה שם אנחנו אומרים, ימלוך י"י לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה, שזהו פסוק בסוף ספר תהלים, וכמו שאומרים זאת בפסוקי דזמרא בכל יום. מדוע דוקא פסוק זה נשתנה?

ויש לומר, לפי שמתרגמין סדר קדושה זו, תיקנו לומר פסוק של תורה, לפי שאין תרגום לכתובים. הרי אמרנו, שהיה להם עניין לתרגם את הפסוקים הללו, הרי קדוש וברוך צריכים תרגום, ומתרגמים. אבל לגבי תהלים, אין על כך תרגום. דהיינו, אני אכן רוצה להביא את הפסוק ימלוך וגו', אולם אם אקח את הפסוק ההוא, אין עליו תרגום, ומה נעשה. אמנם לפנינו ישנו תרגום על תהלים ועוד ספרים מן הכתובים, אבל ידוע שיונתן בן עוזיאל לא תירגם את הכתובים, אלא רק את הנביאים. מה שיש בספרים שלפנינו תרגום על כתובים, ג"כ לא על הכל, זהו מחכם אחר. י"א שזהו עקילס, או חכמים אחרים.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, וכתב הרא"ש, כי קבלה בידו, שעל תרגום פסוק ימלוך ה' וכו', יצאה בת קול ואמרה ליונתן בן עוזיאל, מי הוא זה שמגלה סִתְרֵי לבני אדם, מפני שיש בו קץ המשיח (רד"א).

מהרי"ץ מביא זאת מספרו של ר"ד אבודרהם בשם הרא"ש, כי הרי כתוב בגמרא ובמסכת

י"י ימלוך לעולם ועד, הש"צ אומר זאת לבדו. דהיינו, נראה שלא מחשיבים זאת כעיקר הקדושה. כי קדוש וברוך, זה עיקר הקדושה, וצריך עשרה. אמנם ישנם כאלה האומרים, שקדושת ובא לציון לא צריך עשרה, כמו שדעתם ביוצר, אבל גם לדעתם בכל אופן זהו עניין חשוב. א"כ למה את י"י ימלוך לעולם ועד, לא אומרים ביחד?

ואם תאמר, כי כך גם לגבי שמונה עשרה. הרי הרבה פוסקים אומרים – ולפעמים נפקא מינה במקומות של הפסק – להגיד קדוש וכו' ברוך כבוד וכו'. אבל ימלוך וכו', זה לא שייך לקדושה. כי הרי קדוש וכו' כתוב בישעיה פרק ו', וקרא זה אל זה ואמר וגו'. ברוך כבוד י"י ממקומו, זה בתחילת ספר יחזקאל, במרכבה. אבל ימלוך י"י לעולם אלהיך ציון וגו', זה מספר תהלים, זה לא קשור כלל לקדושה. לכן הם אומרים, כי במקומות שישנו חשש הפסק, תענה רק קדוש וברוך, אבל ימלוך בודאי לא, כי ימלוך זה לא חלק מן הקדושה.

הכף החיים ובסימן ס"ו ס"ק ח"ן אומר, כי עפ"י הסוד, ליתר דיוק על פי האריז"ל, הוא מבין כי זה בן קשור לקדושה. ולפענ"ד צריך לבדוק, האם החשבון שלו נכון או שלא, כי אם ישנן סודות שהאר"י לא גילה במפורש, רק שמבינים זאת מתוך דבריו, לפי קוצר דעתנו, הדבר אינו מחייב כלל.

עפ"י הסוד זהו נדון נוסף. בכל אופן, בודאי שרבים מן הפוסקים הפשטנים, אינם אווזים כך. הם אומרים, כי ימלוך וכו', זה לא קשור לקדושה. כמדומני דיברנו על כך לפני כמה שנים. אבל עכ"פ במציאות, כל הקהל ביחד אומרים קדוש וכו', ברוך וכו', ימלוך וכו'. עושים זאת ביחד. א"כ למה אנחנו לא משתווים כאן, בקדושת ובא לציון, שכל הקהל יאמרו ביחד את הפסוק י"י ימלוך לעולם ועד? לא רק שאמרו פסוק אחר, אלא אף מורידים זאת בדרגא מאד, כביכול הדבר אינו חשוב.

חושבני, כי גם את השאלה הזאת צריכים לשאול. אולם לפי מה שנאמר בהמשך, בעז"ה הכל יהיה מובן.

יסברו שאין זו הקדושה שגזרו עליה, שהרי אומרים פסוק אחר. בפרט אם נאמר שפסוק ימלוך י"י לעולם אלהיך ציון וגו', הוא היה סיבה לגזירה, מפני שמזכירים בה את ציון, והם רצו להרחיקם מתקוותם לשוב לארצם. אבל פסוקי קדוש וגו' ברוך וגו', אין טעם שימנעו אמירתם, כמו שלא מנעו מהם את עיקר התפילה. ומה שלא ביטלו מהם רק אמירת פסוק זה, נראה מפני שכל הקדושה חטיבה אחת. ובזה נמצא גם תשובה לשאלה שאמר מעכ"ת לעיל, הלא יבינו הגויים שאין זה לימוד, שהרי הם אומרים זאת בכל יום.

תשובת מרן שליט"א: ולטעמך, מדוע גזרו היוונים שלא יאמרו ישראל ברוך אתה, ושלא לענות אמן. מה קשה להם נגד זה דוקא. וכמו הגזירה על ק"ש, שהזכרנו קודם. קשה אמנם לדעת מה היו השיקולים שלהם, אבל מסתבר שזו היתה התחכמות מצידם, כדי שלאט לאט יקבלו היהודים את דעותיהם. כך חשבו. כי למנוע מהיהודים את הכל, הבינו גם הם שאי אפשר. או שזה, וכן גזירות דומות, היו בעיקבות איזה מאורעות מסויימים, שלא נודעו לנו כיום פרטיהם.

הבהרת דברים בנוגע לפעילויות הפרטיות והציבוריות של מרן שליט"א.

נסיים במה שפתחנו, להשלים את הדברים ולהסבירם יותר, מה הלאה?

אז ראשית כפי שאמרתי, אני מבקש שמי שביטל את המנוי שיחזיר, ואדרבה להוסיף ולהרחיב. יהי רצון שנזכה להפיץ את החוברות הללו, אפילו בחנם, והזכות היא כמובן של התורמים.

בקשר לרב שילה, מה שנשתנה, זה בגלל שהוא התנצל וביקש מחילה, וכי לא אמחל? הוא כתב זאת במכתב וכו', לא משנה. כפי שאמרתי, הוא ממשיך אך ורק את השיעורים.

בקשר לאתר יד מהרי"ץ, מתפרסם שם בעמוד הראשון הודעה כזאת – הוא שלח לי את הנוסח – הבעלות על אתר זה הינה פרטית, וכל התכנים המובאים הינם באחריות עורך האתר בלבד. אין למרן הגר"י רצאבי שליט"א כל

מגילה דף ג' ע"א לגבי יונתן בן עוזיאל, יצתה בת קול ואמרה, מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם? עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר, אני הוא שגלית סתריך לבני אדם. גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא, אלא לכבודך עשיתי, שלא ירבו מחלוקת בישראל. ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים. יצתה בת קול ואמרה לו, דייך. מאי טעמא? משום דאית ביה קץ משית.

הגמרא אומרת, שהוא לא תירגם זאת, מפני דאית ביה קץ משית. אומר הרא"ש, מה הפירוש? היכן כתוב כאן 'קץ משית'? רש"י ועוד מפרשים בדר"כ אומרים, כי המדובר על ספר דניאל, שם מדובר בהדיא על הקץ. אבל הרא"ש אומר, כי יש לו קבלה, שזה בפסוק הזה, ימלוך י"י לעולם אלהיך ציון וגו'. יונתן בן עוזיאל תיכנן לעשות תרגום, ולפרסם אותו, אבל אין לנו אותו, אולם נושא זה היה על הפסוק הזה. כך מביא מהרי"ץ בשם האבודרהם. בל"נ בהמשך נבאר זאת, כי מהרי"ץ לא העתיק את לשון האבודרהם כצביונו, אלא עשה בו קצת שינויים, אשר נעמוד עליהם בהמשך בל"נ.

בכל אופן, כתובים כאן שני דברים. א' הוא עונה תשובה, כי הסיבה שלא אומרים את הפסוק ימלוך, מכיון שאין עליו תרגום. ב' הוא מביא – נראה כביכול בדרך אגב – כי בפסוק ימלוך י"י לעולם וגו', יש את קץ משית. על הפסוק הזה.

נראה לי, כי אין זאת בסתם, כבדרך אגב. אלא שבעצם ישנו כאן עוד תירוץ על השאלה דלעיל. אבל כיון שהזמן קצר, וצריכים להסביר זאת ביתר הרחבה, נשאיר זאת בל"נ לשיעור נוסף.

הערה בכתב מהקהל: לגבי השאלה על ימלוך בסדר היום, שמא יש לומר תשובה אחרת דרך חידוד, שבכוונה שינו לומר את הפסוק האחר, כי הפסוק ימלוך שבקדושה אינו חלק מן הקדושה. אבל לשומעים ובכללם הגויים, נראה כחלק ממנה. על כן התחכמו ותיקנו לומר בסדר היום פסוק אחר דומה לו, כדי שהגויים

אחריות על המתפרסם באתר, ואינו מודע לדברים המפורסמים בו.

זאת לאחר ששוחחתי איתו, כי ישנם דברים שלא רצינו שיובאו, על אנשים מסויימים וכו'. אבל כיון שזה לא קשור אלי, הוא כתב את הדברים, והוא בעל הבית של אתר זה, הדבר שייך לו מבחינה ממונית.

לאמיתו של דבר, זה לא חידוש, כל הזמן היה כך. מצב זה היה גם בעבר, כי מה שנתפרסם באתר זה לא היה מדעתי ולא באחריותי, ואני בכלל מעולם לא צפיתי באתר הזה, ולא בשום אתר. אנחנו אומרים רק בקדיש, די בכל אתר ואתר... שם אנחנו במקומות של בתי מדרשות. אבל במחשבים, אינני מכיר שום אתר. רק אחרים אמרו לי מדי פעם, שמתפרסם כך, וכתוב כך. בכל אופן, כעת הדבר מתפרסם רשמית, ובהדיא.

הוא גם שלח לי את מה שהיה מתפרסם, שהאתר הוא בנשיאותי, ברוכים הבאים לאתר יד מהרי"ץ וכו', בנשיאות הרב רצאבי וכו' פוסק עדת תימן, מחבר הספרים וכו' שלוש שורות, ביקשתי ממנו שיוריד זאת, וב"ה הוא נעתר לכך. ככה שגם האתר, אינו קשור אלינו, אלא באחריותו הפרטית. בעוה"ז ובעולם הבא.

וכפי שאמרתי, ישנם 180 מנויים, ועוד 100 חוברות, אבל זה מעט מאוד.

חוץ מזה, ברצוני להדגיש, כי זה לא רק השיעורים המופצים, שערי יצחק, אלא יש גם את השיעורים של בחורי הישיבות, תוצאות חיים', שהוא ג"כ מימן את זה. כמו שכתוב שם בכותרת, יוצא לאור ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ. א"כ מי שתורם לזה, הוא תורם גם כדי להפיץ את השיעור של בחורים. גם את זה צריך יותר להגדיל, אבל 'הכסף יענה את הכל'.

מכאן ואילך, כל העניינים מתנהלים אך ורק ע"י בני הרב שאול הי"ו, הוא לא רוצה שיקראו לו משב"ק, אפילו לא משמש בקודש. אבל עכ"פ מתאים לו מה שכתוב על שאול המלך, שְׁאוּל בְּחִיר יִי? [שמאל ב' כ"א, ו']. בכל העניינים, לפנות אליו. כל ענייני הציבור והיחיד, הוא

המוציא והוא המביא, הרב שאול הי"ו. אנחנו נברך אותו, שתהיה לו סייעתא דשמיא, שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

וכפי שכתוב, אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פֶּיךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי [בראשית מ"א, מ'], וּבְלִעְדֶּיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רִגְלוֹ [שם שם, מ"ד].

הערה מהקהל: יש לו גם פיאות, כמו שהרב אמר בסוף שיעור קודם שמעדיף משב"ק עם פיאות?

תשובת מרן שליט"א: יפה מאוד. ב"ה יש לו גם פיאות. נראה שכיוונתי 'ברוח הקודש'. יצא כך. ב"ה זהו סימן טוב. שני עדים כשרים.

אבא מארי זצ"ל היה מעודד את עניין גידול הפיאות, זכורני כי פעם אחת הוא דרש בנושא הזה, היתה שבת חתונה של הרב יאיר קשת נר"ו, והיתה שמחה גדולה, אז הוא אמר קצת דברים משמחילב. הוא אמר אז, כי הפיאות הם שני עדים על היהדות. אמנם יש עדות על אדם שהוא יהודי מזה שהוא נימול, אבל העד הזה הוא נסתר. אולם הפיאות, אלו עדים גלויים. שני עדים, שהאדם יהודי.

אבל הוא אמר, ישנם כאלה העושים פיאות קטנות, אבל הרי לגבי עדים, 'קטן פסול לעדות'... כאשר הפיאות גדולות, זהו עד גדול. עדים כשרים. צריך שיהיה בפרהסיא. ב"ה, סימן טוב, שיש להרב שאול פיאות ארוכות.

יה"ר שהמקום ברוך הוא יהיה בעזרו ובעזרינו, שנזכה כולנו להגדיל תורה ולהאדירה, אכ"ר.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.